

Тема заняття: *Повість М. Коцюбинського „Тіні забутих предків”. Трагічна доля Івана й Марічки як наслідок суперечності між мрією і дійсністю. Світ людини у зв’язку зі світом природи. Образи й символи повісті*

Цілі заняття: опрацювати ідейно-тематичний зміст повісті; розкрити пантеїзм світобачення героїв, виражений через самотній побут, звичаї, обряди, своєрідне міфологічне світосприйняття, їхні почуття, мораль; допомогти збагнути неповторний колорит і чарівність Гуцульщини, виховувати естетичні смаки, бажання глибше вивчати духовний світ українців.

Інструкція до заняття:

- *Ознайомитися з темою та цілями заняття.*
- *Прочитати повість „Тіні забутих предків”.*
- *Уважно опрацювати теоретичний матеріал.*
- *Запам’ятати або повторити теоретико-літературні поняття, вміщені у глосарії.*
- *Переглянути відео про повість „Тіні забутих предків”, фільм С.Параджанова.*
- *Виконати практичні завдання за вивченим матеріалом.*

План заняття

1. Історія створення повісті.
2. Сюжет і композиція повісті. Ідейно-тематичний зміст твору.
3. Фольклорно-міфологічне тло повісті.
4. Карпатські Ромео й Джульєтта. Образи Івана та Марічки.

1. Історія створення повісті.

Улітку 1910 р. М. Коцюбинський, повертаючись з острова Капрі, де він лікувався, заїжджає в Криворівню — мальовниче село на Гуцульщині (нині — Івано-Франківська область). Письменник був зачарований красою Карпат, життям гуцулів, їхніми звичаями, побутом, мовою, усною творчістю. Уже повернувшись у Чернігів, прозаїк вивчає фольклорно- етнографічні праці про цей, як він пише в листі, „оригінальний край”, „незвичайний казковий народ”. Під впливом і своїх життєвих вражень про Гуцульщину, і прочитаного в нього виник задум твору. Удруге М. Коцюбинський відвідує Криворівню в 1911 р. У листі до Максима Горького, російського письменника, він із зачудуванням зізнавався: «Якби ви знали, яка велична тут природа, яке первісне життя. Гуцули — дуже оригінальний народ, з багатою фантазією, з своєрідною психікою... Скільки тут красивих казок, переказів, повір'їв, символів! Збираю матеріал, переживаю природу, дивлюсь, слухаю й учусь».

Назва твору письменникові далася не відразу: «В зелених горах», згодом: «Тіні минулого», «Голос віків», «Відгомін передвіку», «Подих віків», «Голоси передвічні», «Спадок віків», «Дар предків забутих»... І нарешті — «Тіні забутих предків», що містить натяк на загадковість, казковість і подих віків. М. Коцюбинського насамперед цікавить, звідки з'являються фантастичні уявлення, що своїм корінням сягають вірувань далеких предків? Як вони зберігаються протягом усього життя?

2. Сюжет і композиція повісті. Ідейно-тематичний зміст твору.

В основі сюжету твору — історія кохання Івана Палійчука та Марічки Гутенюк, яка нагадує короткий яскравий спалах. Сюжет будується також на протистоянні та взаємодії людського світу та світу міфічних істот. Сюжетна побудова його традиційна:

Експозиція: знайомство читача з родиною Палійчуків, історією народження Іванка, його дитячими враженнями.

Зав'язка: зустріч ворожих родів, бійка, знайомство Марічки та Іванка, зародження їхнього великого й сильного почуття, смерть Іванового батька.

Розвиток дії: товаришування підлітків, наймитування Івана на полонині.

Кульмінація 1: смерть Марічки.

Розвиток дії: повернення Івана після шестирічних блукань до села, одруження з Палагною, газдування, зрада Палагни з сусідом Юрою-мольфаром.

Кульмінація 2: смерть Івана.

Розв'язка: поховання Івана.

Особливості сюжету й композиції

М. Коцюбинський вибудовує твір фрагментарно, зупиняючи свою увагу на окремих епізодах із життя Івана.

Між кульмінацією 1 та кульмінацією 2 і розв'язкою — досить значна за обсягом оповідь. Це свідомо настановна автора, адже для нього важливо не лише зобразити історію щасливого кохання, що закінчилося так несподівано трагічно, а й розкрити внутрішні переживання Івана після втрати Марічки, його вірність їй, його неймовірну тугу й повільне душевне вмирання-самознищення.

Тема: життя гуцулів, їхні вірування й традиції; щире, безоглядне кохання головних героїв.

Ідея: оспівування краси людини, що живе в порозумінні з природою; зображення чистоти почуття кохання.

Проблематика повісті:

- невмирущість і сила кохання
- гармонія людини і природи
- вічний двобій добра і зла
- краса глибокого почуття і деспотизм антигуманних звичаїв (родова помста)
- смисл щастя, смисл життя
- вірність і зрада
- філософська проблема життя і смерті

Система образів повісті „Тіні забутих предків”

Люди	Міфічні істоти
Марічка Гутенюк, Іван Палійчук, батьки Івана, дружина Палагна, Юра-мольфар	Щезник, арідник, нявка, чугайстир

3. Фольклорно-міфологічне тло повісті.

1. Особливість гірської місцевості зумовлює своєрідний спосіб життя, зокрема, численні міфологічні уявлення, легенди, завдяки яким прапредки гуцулів намагалися пояснити походження й сутність довкілля, усього світу, людської природи й поведінки.

2. Уже від самої назви твору натякає, що тіні забутих предків супроводжують життя кожного з героїв, стежать за їхніми вчинками.

Основний припис пращурів — жити в злагоді й гармонії з усталеним предковичним законом природи, гир, шанувати традиції.

3. М. Коцюбинський «населює» сторінки твору численними міфічними істотами — *арідником, щезником, нявками, лісовиками, русалками, голосом сокири, чугайстром*. Вони символізують добрі й злі начала і в природі, і в людському існуванні, відтак втручаються в життя людей, впливають на їхню долю. Як і мольфари, відьми, знахарі.

4. У творі поетизуються такі стихії, як вогонь і вода, котрі також запозичені з давніх міфів і легенд. Так, *вогонь-ватра* символізує очищення, живу силу. Розпалювання „живого” вогню на полонині – ритуальне священнодійство, адже вогонь підтримується протягом літа. Обоження вогню пов’язане з віруванням у те, що він оберігає худобу від злих сил, тому на полонині хтось із вівчарів обов’язково залишається, доки «...згасне вогонь, той вогонь полонинський, що сам народився, неначе Бог, сам має й заснути».

Вода символізує цілющість, життєдайність, проте в ній може водитися й нечисть. Невипадково знайомство Івана та Марічки відбувається на березі Черемоша, і та ж шалена вода — повінь — забирає Марічку.

5. *Природа* для гуцула *одухотворена, вічно жива*. Він бачить божественне начало і в християнському Богові, і в природі.

6. У повісті відтворено уявлення гуцулів про *смерть як продовження життя* в обряді поховання Івана. На його вустах ніби викарбувалося запитання: «...що наше життя? Як блиск на небі, як черешневий цвіт...». Воно швидкоплинне, а смерть гуцули сприймають оригінально — через танці, веселощі. Вона лише символізує одне коло, коло життя окремої людини, а життя природи, світу продовжується.

Завдяки широкому фольклорно-міфологічному матеріалу, використаному М. Коцюбинським, повість набуває *філософічності*:

що таке ідеал — у житті та в коханні, чи можна його досягти;

як зберегти гармонію — у бутті та в душі;

як співвідносяться мить і вічність, життя і смерть.

4. Карпатські Ромео й Джульєтта. Образи Івана та Марічки.

Романтична історія стосунків юних закоханих нагадує чарівну казку, оповиту гармонією природи, душевним взаєморозумінням, чистотою помыслів. Здається, таке ідеальне кохання просто неможливе. Недаремно зовсім юній Марічці вроджена жіноча інтуїція підказала: «Не набутися нам». Можливо, тіні забутих предків позаздрили закоханим, бо ті своїм щастям кинули їм виклик?

1. Герої повісті — Іван та Марічка, діти ворогуючих родів Гутенюків і Палійчуків, кохають один одного щиро, легко та

невимушено. Любити для Марічки й Івана — значить поєднати серця, душі, думки в одне ціле, злитися зі світом природи. Діти природи, вони органічно сприймають різні аспекти кохання: і духовний, і фізичний. Тому й дівчина так безпосередньо міркує: «...все було так просто, природно, відколи світ світом, що жодна нечиста думка не засмітила їй серця».

2. Світ гір, лісів, річок для них зрозумілий і близький, бо він ґрунтується на гармонії, якої бракує людському суспільству. Саме природа стає не тільки тлом, на якому розвивається кохання Івана й Марічки, а й джерелом, яке породило це кохання. Вони обоє розуміли природу, сприймали як живу істоту, навіть чули її подих.

3. Обоє наділені поетичними рисами характеру. Пісня, казка, краса і таємничість природи є частиною єства Івана. Гри на флюярі навчається від самої природи. Марічка все, що бачила, про що чула від коханого чи від людей, виливала в пісню.

4. Коли дівчина раптово гине, туга Івана не має меж. Він живе згадками про кохану, її чарівний голос, марить нею, зникає із села на довгих шість років.

5. Вірність коханій і кохання — риса, яка не може не вражати в його цілісній натурі. Одруження Івана з Палагною пояснюється суто прагматичними причинами — «треба було ж газдувати». Проте ця жінка — повна протилежність Марічці — не принесла йому ні розради, ні душевного спокою, лише посилила тугу за коханою. Іван, як і в дитинстві, залишається сам на сам у своєму світі, серед своїх думок і почуттів.

6. Іванова натура ніби роздвоюється між реальністю й мареннями. Його манили гори й поклик Марічки. Голос, у якому був «поклик кохання і муки», — це останнє, що він чув у своєму земному житті.

Іван Палійчук, як новий Ромео, залишається в нашій літературі як вічний ідеал кохання, захоплюючи своїм незламним духом і величчю душі. А «загадкова усмішка смерті» на устах мертвого Івана — ніби символ його безсмертя.

Твір М. Коцюбинського — величний гімн кохання. Коли за мотивами цієї повісті *С. Параджанов* зняв *кінострічку* в 1964 р., вона здобула всесвітню славу. Недаремно С. Єфремов пророче зазначав: «Справді на хвалу життю створив Коцюбинський цю розкішну поему з гуцульського життя і в ній воскресив дрімотний серед нас дух прадавніх предків... Цією поемою на славу поєднання природи з людиною Коцюбинський показав себе гідним зайняти поважне місце серед невмирущих геніїв людства».

